

que s'hi havia de treballar i s'havia de portar el tracte amb moltes persones. Això em va agradar molt, aprendre a treballar la terra que el pare ens havia ensenyat d'estimar, i de passada podia cultivar la meua afició a la botànica, la geologia, i els vespres, a la lectura de la literatura clàssica i a la història.

Com una conseqüència de tot això, la tercera cosa que vaig fer va ser reunir els nanos de Saifores, que aleshores eren 14, en una població de 60 habitants. Ara Saifores també té 60 habitants, però de nanos només n'hi ha 3. Vaig treballar amb aquests 14 nanos durant bastants anys, als vespres. Ells anaven a l'escola de l'època, però aquí als vespres van aprendre a jugar, cantar, fer teatre, escriure i llegir en català, feiem excursions, carame-

Vam anar a Mallorca i a València a conèixer alguns mestres preocupats per la llengua i la pedagogia alhora. I al final de curs vam fer 100 papers ciclostilats anunciant que la segona setmana de juliol faríem 15 dies d'Escola d'Estiu i donàvem un telèfon. Vam rebre 150 peticions, és a dir que els 100 papers es van multiplicar

lles... I quan feia uns deu o dotze anys que treballàvem vam fer la proesa de restaurar l'ermita, d'arreglar el poble i els seus carrers, van plantar arbres i van restaurar la festa major que des de l'any 1928 no s'havia celebrat, primer per les tensions que s'havien viscut entre propietaris i rabassers i després per la guerra. La recuperació de la festa major va aglutinar molt els nanos. La mare estava a la cadira de rodes però ajudava molt, per exemple, amb els textos de teatre i les cançons, etc... Als anys 60 va tornar a escriure en català els primers llibres d'aprendre a llegir i escriure (Les beceroles i Els estels). També va fer alguns contes i l'any 1966 una novel·la, l'única que va fer, Un rètol per a Curtó que relata tota l'aventura d'aquells nanos que van refer el poble i van recuperar la festa major.

En aquells anys vaig començar a estudiar Lletres per lliure a la Universitat de Barcelona. Hi anava un dia a la setmana. No podia tornar a ciències, i quan vaig haver d'escollir especialitat, una companya de batxillerat em va dir que aquell any posaven, a Barcelona, la nova carrera de pedagogia de

manera que, en anar per lliure, em seria més fàcil seguir les classes, encara poc organitzades. Heus aquí la meua vocació».

I com va anar la carrera?

«La pedagogia que "s'impartia" l'any 54 feia vergonya, talment com si no es recordés res del que s'havia fet als anys trenta a la mateixa universitat, amb en Xirau, en Mira i l'acolliment dels mestres del moviment de renovació pedagògica. Però a mi em va permetre trobar companys que tenien ganes de fer pedagogia. Aquell primer curs es va omplir, sobretot, de mestres que feien pedagogia com a segon cicle i llicenciats d'altres matèries que volien fer pedagogia perquè tenien el neguit d'aprendre d'ensenyar a fons. Amb aquests companys, i fora de la universitat, vam anar a conèixer pedagogs que havien estat mestres de la mare, com l'Artur Martorell, l'Alexandre Galí, o meus, com l'Angeleta Ferrer. A partir de l'any 1957, que va ser quan vam acabar la primera promoció de Pedagogia, es van començar a fer algunes escoles, discretes i que no coneixíem gaire ningú que volien fer escola renovada i, tot i que era molt perseguit; en aquestes escoles es feia català i quan venia l'inspector es retiraven quaderns, llibres i cartells en aquesta llengua.

I com va sorgir la idea de crear l'Escola de Mestres Rosa Sensat?

«Amb companys de diverses escoles: Tau, Talitha, Ton i Guida, Costa i Llobera... aquells anys, finals dels cinquanta primers dels seixanta, vam anar veient que la feina més grossa era encaixar els mestres nous que sortien de l'Escola Normal i no sabien res de res perquè, a diferència de nosaltres, ja no tenien el referent de l'escola de la República. Els mestres nous patien molt. Aleshores se'ns va ocórrer fer una escola per a aquests mestres, gent que ja tenia el títol i que volien fer-ho bé, i vam crear l'Escola de Mestres Rosa Sensat per a mestres que treballessin al matí i a la tarda vinguessin a Rosa Sensat. Vam començar l'any 1965 amb 15 alumnes. L'activitat era clandestina, eren 14 noies, per cert que quatre eren de Reus i una de Tarragona, i un xicot. Va ser detonant, una experiència molt petita però que la gent que la vam viure, tant els professors com els alumnes, vam quedar xocats i vam sentir que

era possible encetar una dinàmica de renovació. Va ser una experiència extraordinària.

Els alumnes ho vivien com una descoberta i nosaltres constatarem que realment podíem, que no calia fer-ho tot nosaltres, sinó que es podia ensenyar i modificar-nos, perquè tots ens vam quedar modificats a partir d'allò. De tot plegat se'n va començar a parlar i uns mestres de Lleida ens van demanar que els ho anéssim a explicar. També vam anar a Mallorca i a València a conèixer alguns mestres preocupats per la llengua i la pedagogia alhora. I al final de curs vam fer 100 papers ciclostilats anunciant que la segona setmana de juliol faríem 15 dies d'Escola d'Estiu i donàvem un telèfon. Vam rebre 150 peticions, és a dir que els 100 papers es van multiplicar. Vam venir 153 alumnes i va ser una cosa extraordinària, era el juliol del 1966. Va venir el senyor Galí, que havia estat secretari de l'Escola d'Estiu de la Mancomunitat i també col·laborat en la de la Generalitat. El primer dia va explicar la història de l'Escola d'Estiu de Catalunya, recordant que el model havia nascut al Chicago de John Dewey, que a l'any 10 l'havia portat a Catalunya un mestre que era l'Eladi Homs, com aquí Prat de la Riba la va acollir l'any 1914, com la va tallar Primo de Ribera el 1924, com es va recuperar després, com l'any 31 la va presidir Macià, i l'any 1935 es va fer l'última. El dia 19 de juliol de 1966, trenta després de l'aixecament militar, Galí va dir que ja es podia morir tranquil perquè tornava a existir l'esperit de l'Escola d'Estiu, que a més s'assemblava com un ou a un altre ou a la seva Escola d'Estiu. Efectivament, hi havia aquell esperit que ha caracteritzat les Escoles d'Estiu de mestres a Catalunya. Per a mi és la institució sorgida de la base de mestres que volen formar-se conjuntament amb altres, amb alguns que figura que en saben més i expliquen coses, però on tots fan intercanvi. L'Escola d'Estiu ha tingut sempre aquests components.

Nosaltres, els primers anys, els matins es dedicaven a estudi de didàctiques i d'experiències didàctiques i a un tema general concret d'educació, i a la tarda es feia expressió, artística, corporal... Els mestres apreníem a moure'ns, a dibuixar, a cantar, perquè l'expressió creativa als anys seixanta s'havia per-

cut totalment. Així va recomençar l'Escola d'Estiu. El primer any la vam fer sense nom dins d'un convent i vigilant les dues portes, al col·legi de Lourdes de Barcelona. Al segon any, ja amb 500 mestres, ens vam haver de buscar un paraigua, que va ser el Servei de Catequesi del Centre de Pastoral Litúrgica. Sota aquell paraigua vam fer cursos de tot. En Joaquim Sempere fins i tot va explicar per primera vegada alguna cosa de marxisme».

Quina era la procedència dels participants a les primeres escoles d'estiu?

«Des de la primera Escola d'Estiu van venir mestres d'arreu dels Països Catalans. Hi havia olotins, tortosins, gent de Lleida, de Girona, Tarragona, València, Alacant, Mallorca, Menorca, etc. i aquell primer any per a la gent va ser extraordinari sentir tots els accents del català i sentir com l'Alexandre Galí deia que tots els accents valen, la llengua és una superestructura, de convencions històriques i de lleis, que tots parlem un dialecte d'una llengua. I és que, en aquell moment, a Barcelona quan es sentia lleidatà o valencià, la gent pensava que parlaven malament, com els de Girona ho pensen dels camacos. En canvi, a l'Escola d'Estiu, amb un professor de català extraordinari, com el lleidatà Joan Solà, vam saber valorar com una gran riquesa les varietats del català i la seva unificació normativa.

A partir de 1967, van començar a venir mestres d'altres pobles d'Espanya, andalusos, bascos, gallecs, madrilenys, murcians... Des de 1969 aquests mestres van començar a fer Escoles d'Estiu a la seves comunitats. Als mestres els va agradar, sobretot, que poguessin fer pedagogia sobre la realitat, fer-la en la forma lingüística pròpia, no sabeu com ho agraïen els andalusos i els murcians, i millorar cada any. No s'havien de quedar mai amb una fórmula perquè l'any vinent l'havíem hagut de millorar. L'escola nova cada any havia de fer un pas endavant. No per afany de perfeccionisme sinó perquè com que la societat canviava, calia canviar d'acord amb la societat o en desacord, però calia estar al dia. Per exemple, l'any 1965 començava a ser important la televisió i havíem de treballar el llenguatge de la imatge, entenent-lo com el saber veure imatges i criticar-les però també com el saber escriure imatges.

El 76 va ser important en el conjunt de la nostra gent perquè va ser el moment en què els mestres que vam creure que ens havíem de definir políticament ens vam afiliar. Jo, que l'any 64 havia anat a Israel per veure com s'educava els nens en els kibbutz i que vaig conèixer Raimon Obiols i la seva dona, ja m'identificava amb els socialistes. Però quan l'any següent vam engegar Rosa Sensat, l'Obiols em va dir que això era molt important i em va recomanar que no em fes de cap partit.

A partir de l'any 1968 sempre tractàvem un tema general sota el nom d'Escola i Societat. Analitzàvem els canvis socials per entendre quines respostes i quins canvis havia de fer l'escola. L'any 1970 el tema general girava al voltant del llibre blanc de l'educació que havia fet Villar Palasi; era la primera vegada que el règim franquista reconeixia que l'escola estava malament. I el 4 d'agost de 1970 es va aprovar la Llei General d'Educació, l'anomenada Ley Villar. Abans d'això ja ens revoltàvem perquè la crítica que es feia en el llibre blanc demostrava coses molt grosses des del punt de vista numèric, però no atenia prou temes de qualitat, sobretot perquè la llei es va fer sense tenir en compte el que estàvem fent ja molts mestres, a Catalunya i a Espanya. L'any 1971, el tema general va ser d'una gran agror perquè vam constatar que tot el treball que havíem fet des del 1966 oficialment no era tingut en compte. Vam continuar fent Escola d'Estiu, pedagogia, didàctiques, català, expressió, novetats, però no vam voler fer un tema general perquè estàvem massa amargats.

Vam decidir demanar a sociòlegs de fora de Catalunya que vinguessin a donar la seva visió de la relació entre escola i societat. Ja havia passat l'any 1968, que ens va influir i sotraguejar molt, tant el maig del 68 a París com la matança de la plaça de les tres cultures de Mèxic. Pau Vila, que llavors era ja molt gran, em va dir el 68: Si ara tingués cabells me'ls deixaria créixer. Els més grans dels nostres van viure el 68 veient que allí hi havia alguna cosa. I els alumnes de Rosa Sensat encara ho van viure més intensament. Vam fer venir gent de fora. El 72 va venir l'Aranguren i altres i comentàvem l'obra de Bourdieu i Passeron. El 73 van venir de França els Baudelot i Establet, i l'any 74 vam tenir dues aportacions importants: de professors exiliats de Xile després del derrocament d'Allende l'any anterior, i dels primers mestres italians dels ajuntaments vermells del nord d'Itàlia que feien el moviment cooperatiu d'escola. Aquells mestres ens van explicar què es podia fer des dels municipis.

Amb tot això l'any 1975 vam fer una Escola d'Estiu altre cop amb un document nostre. Durant el curs es van preparar diversos documents i a l'estiu del 75 vam elaborar el document "Per a una nova escola pública", que al 76 el vam arrodonir i ja vam titular "Per a una nova escola pública catalana". En tots els documents diem que en el moment en què hi hagués democràcia l'escola havia de ser activa, progressista, laica, catalana i governada per la Generalitat en col·laboració amb els ajuntaments. També definíem com pensàvem que havien de formar-se els mestres, com havien de funcionar els sindicats, i que una cosa és l'escola bressol, una altra el parvulari, i una altra la primària, el tronc únic de la secundària, etc.».

I quan decideix adoptar un compromís actiu en la política?

«El 76 va ser important en el conjunt de la nostra gent perquè va ser el moment en què els mestres que vam creure que ens havíem de definir políticament ens vam afiliar. Jo, que l'any 64 havia anat a Israel per veure com s'educava els nens en els kibbutz i que vaig conèixer Raimon Obiols i la seva dona, ja m'identificava amb els socialistes. Però quan l'any següent vam engegar Rosa Sensat, l'Obiols em va dir que això era molt important i em va recomanar que no em fes de cap partit. I en canvi l'any 76, quan la gent es va començar a definir, li vaig dir a l'Obiols si ja em deixava ingressar a Convergència Socialista i em va dir que sí. Crec que el partit va estar content de tenir un nom significatiu en el moviment de renovació pedagògica i en la proposta d'escola pública. L'any 1977, contra la meua idea, em van posar a les llistes pel Congrés dels Socialistes de Catalunya. Vaig dir que em posessin en un lloc per no sortir, però al final els resultats van ser millors del que imaginàvem i vaig sortir elegida. Aquells dos anys, del 77 al 79, vaig compaginar les tasques de Rosa Sensat i de diputada. A Madrid van ser dos anys interessants perquè es va fer la Constitució i l'Estatut, i també la primera llei d'ensenyament, molt limitada perquè hi havia majoria de UCD. Però vam pressionar perquè es contemplés la participació a l'escola dels pares, mares, mestres i alumnes, i que Catalunya tingués les competències, entre